

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

*Joxe Emilio Txoperena Zugarramurdi
Txoltxan*

*Lesaka,
Nafarroa
(1953)*

Aurkibidea

Biografia

Zintak

LES-041

- **Proiektua:** Euskararen biziberritzea Bortzirietan 1970-1990

- **Elkarrizketatzailea(k):** Larretxea Agirre, Ainhoa
- **Data:** 2023-05-04
- **Iraupena:** 54 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Larretxea Agirre, Ainhoa

Pasarteak

1. Txoltxanen aurkezpena

- **Erref:** LES-041/001
- **Iraupena:** 0:00:35. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:00:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararekiko sentimendua

Laburpena:

Txoltxanea izeneko etxean sortu zen Txoltxan, 69 urterekin egin zaio elkarrizketa. Gazte-gaztetan hasi zen euskararen aldeko mugimenduan, eta orain ere horretan segitzen du.

2. Euskararen egoera Lesakan 70eko hamarkadan

- **Erref:** LES-041/002
- **Iraupena:** 0:02:33. **Hasi:** 00:00:35. **Bukatu:** 00:03:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Mojak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Fraideak

Laburpena:

70eko hamarkadan, giro erdalduna zegoen Lesakan; Txoltxan bera gaztelaniaz aritzen zen kuadrillakoekin edota kalean. Hala, hautu kontziente baten bidez, kuadrillako batzuek erabaki zuten beren artean euskaraz aritzea. Garai hartan, udala, Eliza, medikuak, eskola.. erreferente ziren erakunde eta pertsona guziak erdaraz aritzen ziren. Txoltxan fraideen eskolarat joan zen, eta han denak euskaldunak izan arren, hitz bakar bat ere ez zuten egiten euskaraz. Neskak mojetara joaten ziren, eta han ere dena erdaraz egiten zuten.

3. Lesakako ikastolaren sorrera

- **Erref:** LES-041/003
- **Iraupena:** 0:01:18. **Hasi:** 00:03:08. **Bukatu:** 00:04:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak

Laburpena:

70eko hamarkadan, euskararen aldeko mugimendua sumatzen hasi zen. Ordurako, erkidegoan ikastolak martxan ziren, eta Lesakan ere ikastolaren proiektuan lanean hasi ziren. Hala, erkidegoko ikastolakoak herrira joan ziren

ikastolaren aldeko solasaldi bat ematera. Bertara, haur ttikiak zituzten gurasoak hurbildu ziren, eta han bertan 6-7 haur elkartu zituzten ikastola martxan paratzeko.

4. Jarduerak egituratzeko bilerak

- **Erref:** LES-041/004
- **Iraupena:** 0:02:57. **Hasi:** 00:04:26. **Bukatu:** 00:07:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak
- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk

Laburpena:

Ikastolaren inguruan, bertze mota bateko kultur mugimenduak sortu ziren; Basterretxearen eskulturez osatutako erakusketa bat antolatu zuten, errate baterako. Hala, jarduera solte horiek nolabait egituratzeko beharretik Bortziri mailako bilerak egiten hasi ziren; lehenbizikoa Etxalarren egin zuten eta jende aunitz elkartu zen. Bilera haietara, mojak, irakasleak, udaleko jendea... agertzen hasi ziren. Gisa horretan, nolabaiteko egituratzea behar zela ikusi zuten, eta lan-taldeak sortu zituzten.

5. Euskara mankomunitatearen sorrera

- **Erref:** LES-041/005
- **Iraupena:** 0:03:16. **Hasi:** 00:07:23. **Bukatu:** 00:10:39
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak

Laburpena:

Jarduerak egituratzeko lan-taldeak honakoak ziren: hezkuntza, administrazioa eta kultura. Talde bakoitzean ideia ezberdinak lantzen ziren, eta batzar orokorretan horien berri ematen zioten elkarri. Hondarrean, ideia nagusi batera ailegatu ziren: 5 herrien artean mankomunitate gisako zerbait sortu behar zela. Hala, mankomunitate horren egitura zehaztu zuten: batzorde erabakitzaile bat beharko zen erakundeen ordezkari osatua. Mankomunitate horretan, herriak ere parte hartu beharra zuela ikusi zuten, eta, horretarako, aholkularitza talde bat osatu zuten. Horretaz gain, herriko batzordeak sortu ziren 5 herrietan, nahi zuenak parte har zezan.

6. Euskara-sustatzaileak

- **Erref:** LES-041/006
- **Iraupena:** 0:00:25. **Hasi:** 00:10:39. **Bukatu:** 00:11:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak

Laburpena:

Mankomunitatearen sorrerarekin batera, euskara-sustatzaile bat behar zela ikusi zuten, eta pertsona bat hartu zuten lan horretarako. Geroago, bi pertsona izan ziren horretan aritzen zirenak.

7. Nafarroako euskara-zerbitzuen sorrera

- **Erref:** LES-041/007
- **Iraupena:** 0:02:54. **Hasi:** 00:11:04. **Bukatu:** 00:13:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak
- Natura » Ingurugiroa » Zaborren kudeaketa

Laburpena:

Nafarroako Gobernua ere mankomunitateko proiektuan inplikatu nahi zuten. Horretarako, gobernuko euskara zuzendaritzako buruarekin, Jose Luis Mendozarekin, harremanetan paratu ziren, eta mankomunitatea martxan paratzeko babes juridiko eta ekonomikoa behar zutela adierazi zioten; Mendoza ados agertu zen. Gisa horretan, Nafarroako lehenbiziko euskara-zerbitzua izan zen Bortzirietakoa. Gerora, Nafarroako Gobernuak bertze eskualde batzuetara zabaltu zuen euskara-zerbitzua.

8. Euskara mankomunitatearen eraketa

- **Erref:** LES-041/008
- **Iraupena:** 0:03:27. **Hasi:** 00:13:58. **Bukatu:** 00:17:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak

Laburpena:

Euskara mankomunitatea Arantzan kokatzea pentsatu zuten, Bortzirietako herririk euskaldunenean. Batzorde erabakitzailea eta aholkularitza batzordea nola osatu zituzten aipatzen du Txoltxanek. Mankomunitatea finantzatzeko, Nafarroako Gobernutik jasoko zuten laguntza, eta Bortzirietako udal bakoitzak aportazio bat eginen zuen. Herriko batzordeek euskararen inguruko mugimendua antolatzen zuten herrietan, bakoitzak bere herrian.

9. Komunitateak diruz laguntzen dituenak

- **Erref:** LES-041/009
- **Iraupena:** 0:02:04. **Hasi:** 00:17:25. **Bukatu:** 00:19:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskalduntzea eta alfabetatzea
- Kultura » Aisia » Hedabideak » Irratia
- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak
- Aisia » Kultura » Hedabideak
- Kultura » Aisia » Hedabideak » Prentsa

Laburpena:

Bortzirietako beharrak zeintzuk ziren ikusita, euskaltegia sortu zuten. Euskaltegia, Ttipi Ttapa, irratiak... euskararen aldeko proiektu horiek guztiak diruz laguntzen ziren euskara mankomunitatearen bidez. Horren harira, egun, euskara ikastea doakoa dela aipatzen du Txoltxanek, baita Ttipi Ttapak eta Xorroxin irratiak izan duten garapena ere.

10. Mankomunitatearen sorreran parte hartu zutenak

- **Erref:** LES-041/010
- **Iraupena:** 0:01:22. **Hasi:** 00:19:29. **Bukatu:** 00:20:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak

Laburpena:

Mikel Legarra izan zen mankomunitatearen ideiarekin sustatzaile nagusietako bat; bera hasi zen jendea mugiarazten. Halere, euskararen inguruko jendea segituan hurbildu zen bilera haietara. Pello Apezetxea eta Patxi Iñigo ere horretan aritu ziren buru-belarri.

11. Herri-indarra mankomunitatearen sorreran

- **Erref:** LES-041/012
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 00:22:00. **Bukatu:** 00:23:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika
- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak

Laburpena:

Hautetsi batzuek bertze batzuek baino hobeki ikusten zuten mankomunitatearen afera. Dena dela, gibeletik herri mugimendu handia zegoenez, aitzinerat egin zuten. Bigarren euskara-sustatzailea kontratatatzeko orduan, hautetsi baten batek oztopoak paratu zituen.

12. Euskararen egoera Lesakan, Txoltxan ttikia zelarik

- **Erref:** LES-041/013
- **Iraupena:** 0:03:09. **Hasi:** 00:23:14. **Bukatu:** 00:26:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Baserria vs. Kalea
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Txoltxan gaztea zelarik, Lesakako karriketan ez zen euskararik aditzen; baserritarrek joaten zirelarik bakarrik aditzen zen. Etxetik hartu zuen euskara Txoltxanek, nahiz eta gero karrikan erdaraz egin. Garai hartan, edozein gauza egiteko erdaraz egin behar zen; euskarak ez zuela deusetako balio pentsatzen zen.

13. Hizkuntza ohitura aldatzen

- **Erref:** LES-041/014
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:26:23. **Bukatu:** 00:28:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika

Laburpena:

Gaztetan erabaki zuen Txoltxanek hizkuntza ohitura aldatu eta euskaraz solastatzea. Garai hartan, nazio kontzientzia zabaltzen ari zen, eta harekin batera lotzen du Txoltxanek hizkuntza. Hala, herdoildua zuen euskara poliki-poliki findu zuen.

14. Euskararen egoera txarra Beran eta ona Arantzán

- **Erref:** LES-041/015
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:28:24. **Bukatu:** 00:30:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Beran egoera Lesakan baino makurragoa zen. Han karriketan ez zen euskara aditzen, eta batzuek jakin ere ez zekiten. Horren inguruko pasadizo bat kontatzen du. Arantza, aldiz, herri hagitz euskalduna zen; beraieendako, arnasgunea.

15. San Ferminetan, euskal girorik ez

- **Erref:** LES-041/016
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 00:30:25. **Bukatu:** 00:31:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Musika
- Aisia » Jai-giroa » Herriko ospakizunak
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Garia hartan, San Ferminetan euskal girorik ez zegoen, ezta euskal musikarik ere. Gerora, kontzientziazio prozesuarekin batera, euskal giroa sartzen joan zen poliki-poliki. Errate baterako, Incansables txaranga sortu zen, eta haiek euskal kanta batzuk jotzen zituzten. Geroxeago bestetako programak ere euskaraz egiten hasi ziren.

16. Ikastola eta eskola bateratzeko saiakera

- **Erref:** LES-041/017
- **Iraupena:** 0:03:19. **Hasi:** 00:31:54. **Bukatu:** 00:35:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak

Laburpena:

Ikastola martxan paratuta, eskolan ere euskara txertatzen hasi ziren, guraso batzuk kontra izan arren. Hala, Nafarroako Gobernutik ikastola eta eskola fusionatzeko proposamena ailegatu zitzaizen ikastolakoei. D eredurik ez zegoen orduan, eta gobernutik egindako proposamenaren arabera, 5. mailan gaztelaniazko ikasgai batzuk txertatzeko aukera irekia utzi nahi zuten. Ikastolakoek, ereduaren zehaztasun falta ikusita, proposamen zehatza idatziz emateko eskatu zieten, eta hortxe eten zuten gobernuak proposamena.

17. Ikastola eta eskolaren arteko urruntzea

- **Erref:** LES-041/018
- **Iraupena:** 0:01:08. **Hasi:** 00:35:13. **Bukatu:** 00:36:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak

Laburpena:

Gobernuak egindako proposamena bertan behera uzteak eskola eta ikastola urrunarazi zituen. Lehen, ikastolako haurrak eskolako jantokira joaten ziren eta baserrietan bizi ziren haurrek ere eskolako autobusa erabiltzen zuten. Proposamenaren ondotik, bi gauza horiek debekatu zituzten.

18. Ikastolaren alde eta kontrakoak

- **Erref:** LES-041/019
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:36:21. **Bukatu:** 00:38:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak

Laburpena:

Lesakan, baziren ikastolaren alde eta kontra zeudenak. Batzuek begi onez ikusten zuten euskaraz ikastea eta proiektu didaktiko berritzaile bat garatzea. Bertze batzuek, aldiz, politika eta borroka armatuarekin lotzen zuten.

19. Bortzirietako ikastolen arteko harremana

- **Erref:** LES-041/020
- **Iraupena:** 0:00:56. **Hasi:** 00:38:04. **Bukatu:** 00:39:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak

Laburpena:

Txoltxan 6 ikasturtez aritu zen ikastolan irakasle. Bortzirietako ikastolen artean bazuten harremana, baina ez harreman instituzionala. Lesakako

ikasleak Berara joaten ziren azken bi mailak han egitera, Lesakan ez baitzegoen halako aukerarik.

20. Euskara mankomunitatearen lana

- **Erref:** LES-041/021
- **Iraupena:** 0:02:56. **Hasi:** 00:39:00. **Bukatu:** 00:41:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak

Laburpena:

Gauza aunitz egiten dira euskara mankomunitatearen eskutik, baina jendeak ez du horren pertzepziorik; badirudi betitik hor egon direla gauza horiek (Ttipi Ttapa, Xorroxin, euskaltegia, udalekuak...). Momentu honetan, mankomunitatea egituratze berri baten prozesuan dago.

21. Euskara mankomunitatearen egituratze berria

- **Erref:** LES-041/022
- **Iraupena:** 0:00:56. **Hasi:** 00:41:56. **Bukatu:** 00:42:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak

Laburpena:

Bortzirietan mankomunitate bakarra sortzeko prozesuan daude (euskara, hondakinak, gizarte zerbitzuak eta berdintasun zerbitzua). Bertzalde, Bortziri mailako Bor-bor euskaltzaleen mugimendua martxan hasi da berriki. Bi gauza horiek euskara mankomunitatearen egituratze berrian eraginen dute.

22. Aholkularitza batzordearen papera

- **Erref:** LES-041/023
- **Iraupena:** 0:01:52. **Hasi:** 00:42:52. **Bukatu:** 00:44:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Herrigintza eta elkarteak

Laburpena:

Euskara mankomunitatearen barnean den aholkularitza batzordeak herriaren ordezkariak bermatzen du; beheitik goitirako mugimenduaren isla da.

23. Erronka berriak euskararentzat

- **Erref:** LES-041/024
- **Iraupena:** 0:02:43. **Hasi:** 00:44:44. **Bukatu:** 00:47:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Urte hauetan guzietan egindako lanari argi-itzalak ikusten dizkio Txoltxanek, baina argiei erreparatzen saiatzen da. Aurrerapauso handiak egin dira, baina erronka berriei aurre egin beharko zaie, errate baterako, etorkinen etorrerari.

24. Pertsona erreferentzialen garrantzia

- **Erref:** LES-041/025
- **Iraupena:** 0:01:49. **Hasi:** 00:47:27. **Bukatu:** 00:49:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararekiko sentimendua
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Euskararekin lotura duten pertsona erreferentzialak izatea garrantzitsua da. Halako pertsonak hizkuntza aldatzea eragin dezakete.

25. Egindako lanaren balorazioa

- **Erref:** LES-041/026
- **Iraupena:** 0:00:34. **Hasi:** 00:49:16. **Bukatu:** 00:49:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Txoltxan kontziente da egindako lan guziak eragina izan duela euskararen berreskurapenean.

26. Euskararen aldeko borroka, etengabekoa

- **Erref:** LES-041/027
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:49:50. **Bukatu:** 00:52:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Lan handia dago oraindik ere euskararen alde egiteko. Egun, Txoltxanen ustez epaitegietatik egiten da hizkuntza politika; gaztelaniaren aldekoa eta euskararen kontrakoa. Hortaz, euskararen aldeko borroka, etengabeko borroka da.

27. Herriaren independentzia, euskararen biziraupena

- **Erref:** LES-041/028
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:52:40. **Bukatu:** 00:54:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Txoltxanen ustez, arrunt zaila da herriaren independentziarik gabe euskarak irautea. Independentzia lortuta ere, lan handia egin beharko da euskarak bizirauteko.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-09-05

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com